

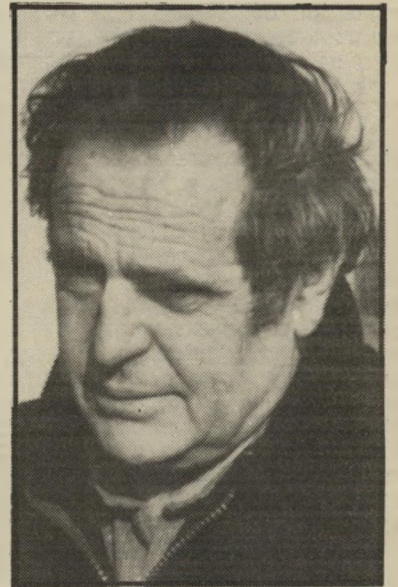
מנגד

דיוקנו של האמן כאוטסיידר עייף

בריאיין עם סמי מיכאל, שנתפרסם במקומו החיפאי כלבו, סוקר חיים גורי את התחנות העיקריות בביוגרפיה שלו: ילדותו התל-אביבית, לימודים בבית הספר החקלאי כדורי (בית הספר של בני האצולה) של תנועת העבודה באותם ימים, מחזור אחד מתחת לזה של יצחק רבין (אם לא היה עוזר לי לפני הבחירות, אני בטוח שהייתי עובר), הקיבוץ, שמונה שנותיו בפלמ"ח, המיפוש הראשון עם יהדות אירופה שלאחר מלחמת העולם ב-1947 (הנטייה הזאת שניתנה לי חיי), לה הביא את הבשורה של הצבר, "תגובתם של מי שכוננו או בלשון פיוטית בשם אורים מוצלים מאש" על הבשורה הזאת. בין השאר מגלה גורי כי חדל לכתוב פיונים בעיקבות מלחמת העצמאות, כי הרל העולם שבו הייתי ושמן צמחה החוריה.

על תחושותיו כימים אלה אומר המשורר, המגלה כי הוא עייף, מאור מאור, כי הוא לא מסוגל לתת לגיטימציה לגולה, חרף העובדה שמרביתו של העם היהודי אינה חיה במדינת ישראל וספק גדול הוא אם תחיה פה אי פעם וחרף ממדי הירידה הגדולים. אני לא מסוגל לתת לגיטימציה לגולה, לכן אני רפוק עכשיו. אני חי בחרדה נוראה שעם ישראל מחמיץ שעה נפלאה בהיסטוריה. זה חלק מן הוועיה שאני חי בה.

כמה שנשמע כרמו אקטואלי לשלום עכשיו ולבני הפלוגתה ה"יוניים" שלו, הוא מוסיף: אני מאמין באמונה שלמה, שכמו לכל עם שלוחם על ארצו, גם לנו יש כוח להגן על עצמנו. ואני יודע

חיים גורי: מרגיש דמוק

את המחיר. אנחנו מוכרחים להתקבל למישפחת העמים הממייים. האלטרנטיבה היא שואה אטור מית. יש לי סבלנות. פיתחתי סבלנות היסטורית. הרבט השנוא עליי ביותר זה, אני ועכשיו".

הרט התייחסות מבודדת זו, ומעניין בריאיין הוא מה שאין בו: שום התייחסות לנושאים שנויים במחלוקת, ובייחוד לא לאלה שעלו לכתורות העיתונות בשנים האחרונות, לא ממשלות אחדות ורוטציה, לא גוש אומנים, לא פרשת ההתנחלות הכותנים מקרב ריעו של גורי שהצטרפו למנהג הפאשיסטי (שתי הנעמים או הנעמיות: שמר ופרנקל, וכו'), לא השבר הגדול בערכי ארץ ישראל העובדת שעליהם התחנך.

גורי נוסח ב-1986 נשמע באמת איש עייף, ואולי אף מתון יותר. האם נרמה למי שקורא כאן בין השורות, שהאיש שתיווך בפרשת ההתנחלות הבלתי יחוקית בקרום, ובכך לא רק שסייע לגוש המשוקק להשיג את הישגו הגדול הראשון ב"הורה ושומרון", אלא גם תרם לעירעור מעמדו של חברו יצחק רבין בראשותה המשלה (כך גומלים על עוה בבחירות), הוא איש של מלמד, בכל זאת, מן הניסיון: מפוכה, חסר אשליות, פאטי פחות ומשתוקק להמשיך במלאכה אשר לה, אחרי הכל, הקדיש את מרבית האנרגיה היוצרת שלו, ולא בלי מידה של הצלחה: השירה והפרוזה. אולי זהו החלק העיקרי של הוועיה שבה הוא

(אנחנו) חיים", והוא, שאדם כמותו נאלץ להקדיש משאבים גופניים ונפשיים רבים כליכך למלאכות שגם פחותים ממנו בהרכב עשויים היו בנקל לבצע (או שלא לבצע), וכי פעל כמשך שנים רבות כליכך למען מטרות שאולי — בחלקן לפחות — הכיובו גם אותו עצמו: מכל מקום, שלא הצדיקו את הציפיות הגדולות שהוא וכמה מעמיתיו הנבים יותר תלו בהן.

מכל מקום, מעניין לרשום לפנינו, כי הסופר שיותר מכל היה מזוהה עם רורו וסימתת המיד אנחנו" שלו, משמיע היום, אני מאמין" שעליו היו חותמים רכי האינדיווידואליסטים באמנות. בלשוננו של גורי: "האינטלקטואל הוא אוטו-סיידר" — ועוד באנגלית. מסקנה: אין נביא בעירו.

נ. סוקר

מין הגינדז

על המטאטאים

יש בקירבנו ובעולם סוג אנושי קבוע פחות או יותר. מכיר אני אותם בעיתונותנו של יהודים וגויים זה שלושים שנה: מ ט א י ס. ויש שהם רווקא בעלי כשרון, וגירוינוער פועלים בהם, ויש שהם כבר נאים בימים, ומתוך שהם חושבים עצמם לנגזלים הרי הם נכונים לעקור כל טוב ורע יחד. לרוב, האנשים האלה מחזיקים במטאטא ומן ידוע ומשליכים אותו, או מחליפים אותו במטאטא אחר. יש שהם נשקטים ומוצאים סיפוקם בספרות או מחוצה לה. ואז תיכף, כמו על פי ירושה, בא חדש, צעיר, אורה, ומרים את המטאטא שנשמט מיד.

והאנשים האלה כוונתם על פי רוב רצויה. רואים הם כי עלו פה ושם קמיונים בשרה הספרות, והם אומרים לבער אותם. כי הולך המבער עצמו ונהפך בינתיים לקוץ — אינם רואים, רואים הם עצמם י ח י ד י מ, ונרמה להם כי אין מודים בהם, והם הורפים כצד ובזרוע לפנות את המקום מסביבם, את המכוער ואת היפה כאחד, לעקור כל עץ ואילן, למען יישאר רק אילן ענק אחד וצילו במידבר, וכל עוברי אורחות יראוהו מבלי שיסתייר עליו מי.

וכך עלה גם לדורנו. במחננו פה היו גם קודם כאלה ונוספו עליהם מן הבאים. שנה שנה ועוליה: ויש שגם עולה שנתישן בארץ נזכר פתאום כי לא החזיק עוד במטאטא וחש למלא את אשר החסיר. והמטאטא מתעופף ומעלה אבק, ועוברים מתרגזים ויש גם מוהאים כף: הבו גודל גם לאיש המטאטא וגם למטאטא שנידו: אלא שרוב אלה, שאותם מתכוונים המטאטא אינם עוברים כלל באותה שעה והמטאטא אינו פוגע בהם כלל.

הראשונים כבני אדם

רשימה זו, שהופיעה במקורה בחתי מת ר' דף, נכתבה בידי יעקב רבינוביץ ופורסמה לראשונה בכתב העת התל-אביבי הדים, שבעריכת אשר ברש ויעקב רבינוביץ, בשנת 1929.

בסופו של דבר, קובע ר' דף, נחלקים בני האדם לשני סוגים: אלה החוטאים בניסיונות ליצור, מוצלחים או לא מוצלחים, חים, ואלה המנופפים במטאטא שבידם. למענם של אלה הראשונים אנו מעלים רשימה נפלאה זו מתהום הגניזה/הגינדז. איך אמרו פעם, אתם הראשונים כבני אדם אנחנו כחמורים."

ורגילים המטאטאים היאחו בפרישמן. הנה היה אדם שטאטא. כימיו היה נקיון וסדר. ושכחו האנשים: שנים שלמות טאטא פרישמן את פרץ ופרץ עשה את שלו. והלוואי במקום להילחם בו היה מקורבו ומקשרו לשפתנו. ואם פרישמן לא הצליח — מי המטאטא שיצליח?

ולרוב ההגיון של המטאטא הולך בדרך כזה (למטאטא יש הגיון שלו): הינה תפק אינו למטאטא את פלוגי אלמוני, ואף הם נאחזים באלמוני ואלמוני במישהו, ומישהו ברעהו הקרוב לו. וכך פושה השניאה ומפלוגי היא עוברת על אלמוני ומעליו על כל קרוב וכל מודע. וסוף סוף רואים, כי הכל רע וחוטא ומאוס ועוכר. רק המטאטא נקי וטהור וצדיק. וכא רגע של "וייבו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו — ויבקש להשמיד את כל" — ואז נכונים להניף את המטאטא על הכל, אפילו לחבינוי קודשו של עמיתם נכונים להכניסו, וגם בפני ארון הקודש, בפני פארי כל הדורות אינם נרתעים. הגבורה מתעוררת והמטאטא נהיה ללהט החיבת המתפכח.

ולאט לאט שוכח מניף המטאטא, כי חלם פעם על יצירה וגם ניסה ליצור והתכוון ליצירה, והוא הולך ונעשה מאדם לכלי, למטאטא מונף בירי אחרים. המטאטאים מוניחים את היצירה ובחורים כמלאכות נקיות או לא נקיות וקלות. ז'ור נאליסטיקה אינה חטא, בייחוד אם הכוונה טהורה ויש רצון לבנות. אך כששעור גדולת אוכל וחשדים נוקרים והעין צרה והלב נאכל בקינאה לא פוריה — אז העבודה הזורנאליסטית נהפכת לעקרה ולצינית — ואז הזורנאליסטיקה היא חטא. איני מתכוון לפלוגי ולאמוני דווקא. רבים החוטאים אצלנו ומחוצה לנו. בשעות קשות ליצירה קשה להחזיק מעמד. המחסור דוחף והכבוד אינו נותן לישון. ולך עמי כוא בחרידך"

יעקב גילדור: ברנסאנס לא עשוי כף?

היא מידה כבדה וקורבן. וכך כשניפנה מקום מטאטא תיכף בא ממלא מקום. ואני בראשית השנה רואה עתה שני סוגי אדם, כולנו חוטאים: אלא שהאחד חוטא בנסינות ליצור, מוצלחים או לא מוצלחים, טובים או בינונים — והשני מנופף המטאטא.

ואני שואל: מי יקבל בשנים הקרובות את המטאטא שיימאס סוף סוף על מחזיקיו עתה ויישמש מדידה? וליכי כבר צר על הבא הזה. אי אפשר לעולם בלי חוטא ביצירה וכלי מטאטא. אוי למי שאומנותו מטאטא. נרחם עליהם ונסלח להם. אם גם כיוונו לטאטאנו. הרי סוף סוף לא הגיעו לנגע בנו, ומטאטא נשאר תלוי באוויר. ורק תפילה אחת על שפתי: שומרני אלי מהיות יחיד בעיני, אהיה נא כצמח תוך צמחים וכגבעול דשא בין דשאים. לא ארגו ולא אקלל.

ר' דף (יעקב רבינוביץ) הדים. כך ו', חוברת ג', תל-אביב, תרפ"ט

סוריאליסט וטוב/רע לו

נא להכיר. יעקב גילדור, צייר סוריאליסטי, יליד 1948 החורים ניצולי שואה. נעורים ביפו שבה היה לאביו בית קפה. אחד הבולטים בדור ההמשך של הציור הישראלי. עורר דין, מבעלי חברת המכירות הפומביות מצא וכמובן יועצה בתחומי האמנות הפלאסטית. אספן חובב — אלא מה? לעיתים גם מתפתה למכור תמונה מן האוסף כדי להמירה במשהו טוב יותר, כדרכם של אספנים. ציוריו שלו מתחילים אף הם להימכר במכירות פומביות — בגרמניה, בצרפת (הוטל דרואו) ובישראל (גלריה גורדון וכמובן גם במכירות מצא). בקיצור: יגעת ומצאת) — תאמין.

טוב, אז איך התחיל כל זה?
אני מצייר מילדות. התחלתי ככוחות עצמי, לימוד עצמי. מה שנקרא אוטודידאקט. הכיוון היה כבר אז, "סוריאליסטי". יום אחד נתקלתי בתמונות של צייר היראליום הפנטאסטי הווינאי ארנסט פוקס (בתערוכה במוסאון תל-אביב). כתבתי לו והוא המין אותי להצטרף לחבורה הלומדת בסטודיו שלו ברייכנאו שבאוסטריה. למדתי שם שני סמסטרים של קיץ. היתה זו ראשיתה של ידידות עמוקה בינינו (פוקס יכתוב אחר כך, על ההקדמה לתערוכה של גילדור במינכן 1980).

ושם נעשית לפנטאסטי?
למדו שם לא רק אמנים המגדירים את עצמם כסוריאליסטים או כאלה הדרכים באסכולה הווינאית של היראליום הפנטאסטי (הנני דרטואסר, אריק בראואר הווינאי המחזיק וילה בעייהוד ואינסט פוקס). הרגש היה על הקניית

הטכניקה של המאיסטרס העתיקים: ציור בטמפרה, בתוספת זיגוג (גלאזור) בציבעיישמן גיליים. כלומר, זה היה בעצם סמינאר ללימוד הצד הטכני של המיקצוע. למדו שם גם ציירים מופשטים, אבל מדרך הטבע היו הרוב ציירים שנטו לתפישה הסוריאליסטית. האמת היא שהטכניקה שרכשתי לעצמי שם מקנה אינסוף אפשרויות של שימוש בצבע, ריבוד צבע, שקיפויות, השתקפויות והשתקפויות של צבע בצבע.

אבל הרי כבר נאמר במקורות: לא על הטכניקה לבדה יחיה האמן...

נכון. ואני חייב גם להרגיש: הטכניקה היא אומנם עתיקה (כלומר, לא עתיקה ממש, כמה

מאות שנים) אבל התכנים משקפים כהחלט את עולמו החווייתי של אדם כ'זימננו. וגם זה: אחרי שקנית את המיומנות הטכנית, אתה חייב להתחיל להילחם בה, לא להיגרר אחריה לאפקטים שאין להם כיסוי. בכלל, אסור להניח לשום טכניקה שתשלט עליך. אז אפשר גם לעבור לאמצעי כיתוי אחרים. אני למשל עוסק באחרונה הרבה בחיתוכייעץ, וכבר יצא גם ספר דוילשוני על חיתוכייעץ שלי. העיקר הוא שלא להיתפס למאניריזם.

וזה בדיוק הבעיה. האם בה שמכונה כיום בשם סוריאליזם (להבדיל מהסור-ריאליזם של שנות העשרים), בעולם הגדול ועל אחת כמה וכמה בארץ הקטנה והרגישה לאופנות שלנו, איננו בגדר מאניריזם עקר, שבו כל אמן מפתח לעצמו כמה נוסחות שעליהן הוא חוזר אחר-כך עד לזרא?

נכון שבישראל כמעט שאינני יכול להרשות לעצמי הגדרה עצמית של סוריאליסט, אם ברצוני לשרוד כאן כאמן. כבר למדתי מבשרי, בזמני התארגנו כאן בקבוצה בשם משושה, שמנתה חמישה אמנים (ברוך אלרון, אריה לרמן, אשר רודניצקי, יואב שועלי ואוכי) והיינו מצרפים מפעם לפעם אמנים אחרים כמו בתיה אפולו. תגובת העיתונות היתה קטלנית. ובכל זאת כולם מוסיפים לצייר, אף אחד לא שינה כיוון. להיפך — נרמה לי שכולם מתעקשים עוד יותר על זכותם לבחור בדרך שראית להם.

מה תאמר על הזיהוי שמוזהים בדרך כלל את הסוריאליסטים עם גורפי הכסף בעלי החוש דולים באמנות. האנשים בעלי החוש ה"ריאליסטי" המפותח ביותר?

אני בהחלט מאמין שיש בכיוון הסוריאליסטי לא פחות כנות ומצפוניות אמנותית מאשר בכל מגמה אחרת. גם אין כל הכרח שאמן יגוע ברעב כדי שיוכיח את כנותו ואמינותו. בזמן הפרופסורטי הגדול בארץ קנו הכל, לא רק סוריאליזם. מה שנכון הוא, שהסוריאליזם פונה למבנה משותף נמוך כרגישות האסתטית של בני האדם. הוא אינו תורה אליטיסטית המכוונת לייחידים גולה או יחידים סגובה, כמו האמנות המופשטת או המושגית. אנשים קנו גם את הטכניקה שנראתה להם אבל גם את ה"סיפור" — ומה רע בזה? ברנסאנס לא עשו כך? והאם אמנים מופשטים וצרייפים שטים לא מלווים את הציורים שלהם ב"סיפורים" או ב"ריפור" כדי למכור אותם. אינני מאמין שמישהו מכין חברי צייר כסיגנון זה רק מפני שזה עזר לו למכור את עבודותיו. עובדה: היום כבר לא קונים ולא מוכרים והם ממישיים לצייר כך. אבל נכון שהתנגדות לסוריאליזם נובעת במידה רבה מכך, שהכל חושבים שהסוריאליסטים עושים זהב